

Why Do Bad Things Happen to Good People?

Rabbi Michael Taubes

Shiur Commemorating the Fourth Yahrzeit of Professor Leo Taubes, z'l, 27 Adar, 5783

1. שמות פרשת כי תשא פרק לג

- (יג) ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה:
(יד) ויאמר פני ילכו ונהחתי לך:
(טו) ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מנה:
(טז) ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתה עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה:
(יז) ויאמר קנק אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה פי מצאת חן בעיני ואדעך בשם:
(יח) ויאמר הראני נא את כבודך:
(יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם קנק לפניך וסגתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם:

2. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לג

- (יג) ועתה - ... ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (דף ז א) ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי:
(טז) ובמה יודע אפוא - יודע מציאות החן, הלא בלכתך עמנו. ועוד דבר אחר אני שואל ממך שלא תשרה שכינתך [עוד] על אומות העולם: ונפלינו אני ועמך - ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם, כמו (שמות ט ד) והפלה ה' בין מקנה ישראל וגו':
(יט) וחנתי את אשר אחן - אותן פעמים שארצה לחון:
ורחמתי - עת שאחפוץ לרחם.

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא ונתן לו; בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו, שנאמר: הלא בלכתך עמנו, בקש שלא תשרה שכינה על אומות העולם ונתן לו, שנאמר: ונפלינו אני ועמך, בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו, שנאמר: הודיעני נא את דרכיך; אמר לפניו: רבוננו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו? אמר לו: משה, צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן רשע, רשע וטוב לו - רשע בן צדיק, רשע ורע לו - רשע בן רשע. אמר מר: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן רשע. איני? והא כתיב: פקד עון אבות על בנים, וכתיב: ובנים לא יומתו על אבות ורמינן קראי אהדדי ומשיננין: לא קשיא, הא - כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, הא - כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם! אלא, הכי קאמר ליה: צדיק וטוב לו - צדיק גמור, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו - רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - רשע גמור. ופליגא דרבי מאיר, דאמר רבי מאיר: שתיים נתנו לו ואחת לא נתנו לו, שנאמר: וחנתי את אשר אחן - אף על פי שאינו הגון, - ורחמתי את אשר ארחם - אף על פי שאינו הגון.

4. רש"י מסכת ברכות דף ז עמוד א

שלשה דברים בקש משה ונתן לו - שהרי לסוף שאלתו כתיב: גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה. להודיעו דרכיו - מנהג מדת משפטיו, כגון: מפני מה צדיק וטוב לו, רשע ורע לו, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. את אשר אחן - את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה, ואף על פי שאינו כדאי.

5. שמות פרשת כי תשא פרק לד

- (ו) ויעברו יקנק על פניו ויקרא יקנק יקנק אל רחום וסננון ארף אפים ורב חסד ואמת:
(ז) נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע ונסתאף ונסקה לא ינסקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים:

6. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לד

- (ז) פקד עון אבות על בנים - כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכבר פירש במקרא אחר (שמות כ ה) לשונאי:

7. שמות פרשת יתרו פרק כ

(ה) לא תשפתנה להם ולא תעבדם פי אנכי יקנק אלתיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי:

8. דברים פרשת כי תצא פרק כד

(טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בקטאו יומתו:

9. תהלים פרק עג

- (ב) ואני כמעט נטוי נטיו רגלי קאין שפכה נשכחו אשרי:
(ג) פי קנאתי בהוללים שלום רשעים ארעה:
(יב) הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל:
(יג) אף ריק זכיתי לכבי וארסן בנקיון פפי:
(יד) ונאני נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים:

10. רש"י תהלים פרק עג

(ב) ואני - מטרם שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגלי ושופכו אשורי לנטות מאחרי המקום:
(ג) כי קנאתי בהוללים - במערבבי דרכיהם אשר הייתי רואה את שלומם, בהוללים מערבבים כמו (ישעי' א') סבאך מהול במים (סא"א):
(יב) הנה אלה רשעים - הם ועוברים על תורתו והרי הם שלווים בעולם ומגדילים כח ועושר:
ושלוי עולם - לשון שלוה:
השגו - הגדילו...

(יג) אך ריק זכיתי לבבי - כל זה מוסב על ואמר איכה ידע אל וגם אומר אך לריק ועל חנם אנו שומרים מצותיו של הקב"ה והרי אנו נגועים כל היום:
(יד) ותוכחתי - נראית כל היום תמיד מבקר לבקר מתחדשות צרות חדשות:

11. רד"ק תהלים פרק עג

(ג) כי קנאתי בהוללים, הם הרשעים. כי הם מתעסקים בהנאת ובתאות העולם הזה שהוא הוללות וסכלות ולא יחושו בזה אם יגזלו יגנבו או יעשו כל רע למלאות תאותם, ואראה אותם בשלום, ולזה קנאתי עד אשר כמעט נטיו רגלי:
(יג) אך ריק זכיתי. ואני שאני עמו לריק זכיתי, זכיתי לריק לבבי, ולריק רחצתי בנקיון כפי. כלומר, לבי נקי ומעשי נקיים ואני ברעה ולא בשלוה, והם בטוב ובשלוה:

12. אלשיך תהלים פרק עג

(יג) אך ריק זכיתי לבבי כו'. הלא אמרתי כי לא על עצמי אני מצטער על שלום רשעים, כי אם על המון העם כי צרבת סברתם רעה על השגחתו יתברך עד אומרם איכה ידע א - ל מתפשטת בעם, והיא רעה חולה שיכשלו רבים באמונת האמת...

13. מלבי"ם תהלים פרק עג

(ב) ואני כמעט אשר נטיו רגלי, והחלתי להרהר ולדרוש ולחקור אחר הנהגת ה', הנה כאין שפכו אשורי, היה קרוב שישפכו אשורי מדרך האושר אל כפירה ומינות:

14. קהלת פרק ח

(יד) יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה הבל: הבל:

15. רש"י קהלת פרק ח

(יד) יש הבל - דבר המבהיל את הבריות:
אשר יש צדיקים - שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם ורבותינו דרשו לצד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על שיטת דבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל:

16. קהלת פרק ז

(כ) פי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא:

17. רש"י קהלת פרק ז

(כ) כי אדם אין צדיק בארץ - לפיכך צריך לפשפש במעשיו:

18. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב

צדיקי לכפרה צריכי? - אין, דכתיב אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

19. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יב

...המין הג' מן הרעות הוא מה שימצא כל אחד מבני אדם מפעולתו בעצמו... וזה המין הוא הנמשך אחר המדות המגונות כלם, ר"ל רוב התאוה במאכל ובמשתה ובמשגל, ולקיצתם ביתרון כמות, או בהפסד סדר, או בהפסד איכות המזונות, ויהיה סבה לכל החליים והמכות הגשמיות והנפשיות, אמנם חליי הגוף הם מבוארים, אבל חליי הנפש מרוע זה הסדר משני צדדים, האחד מהם השנוי המשיג לנפש בהכרח מפני שנוי הגוף, מאשר היא כח גשמי, כמו שכבר נאמר שמדות הנפש נמשכות אחר מזג הגוף, והצד הב' הוא היות הנפש מרגלת בדברים שאינם הכרחיים, וישוב לה טבע חזק להשתוקקה למה שאינו הכרחי לא בהשאר האיש ולא בהשאר המין...

20. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כג

...כאשר הונח זה הענין של איוב תחלת מה שאירע, היה הענין המוסכם עליו מן החמשה רוצה לומר איוב וחביריו שכל מה שחל לאיוב ידוע אצלו יתעלה ושהשם הביא עליו אלו המכות, וכלם מסכימים ג"כ שהוא אין לפניו עולה ולא ייוחס לו חמס, תמצא אלו הענינים גם כן בדברי איוב הרבה... וחבריו כולם הסכימו שכל עושה טוב יגמל טוב וכל עושה רע יענש, וכשתראה רשע ואיש מרי בהצלחה דע כי באחריתו יתפך עליו הענין

וימות הוא ויחולו בו ובביתו ובזרעו צרות, וכשתראה עובד השם ברעה, א"א מבלתי שירפא השם מחץ מכתו... והיה דעת איוב בו שזה הענין ראייה על השוות הצדיק והרשע אצלו יתעלה על דרך בזיון במין האדם... ואמנם דעת אליפז בזה המאורע הוא ג"כ אחת מן הדעות הנאמרות בהשגחה, וזה שהוא אמר שכל מה שחל באיוב היה חולו על צד הדין, כי היו לו חטאים היה ראוי בגללם למה שחל בו, והוא אמרו לאיוב הלא רעתך רבה ואין קץ לעונותיך, אחר כן התחיל לומר לאיוב שזה שאתה חושב אותו ונשען עליו מיושר הפעולות ללכת בדרכים המעולים, אינו ענין מחייב שתהיה שלם אצל השם עד שלא תענש. הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה אף שוכני בתי חומר וגו'. ולא סר אליפז מלכת בזה הדרך, ר"ל האמינו כל מה ששיג האדם שהוא במשפט, וחסרונותינו כלם אשר נתחייב בעבורם העונש תעלם ממנו השגתם ואפני התחייבנו העונש בעבורם...

21. תורת האדם שער הגמול

(קט)... אבל עדיין יש צדיקים גמורים מתיסרין שלא בדרך המדות הללו, ורשעים גמורים שיושבין שאנן ושקט בעולם, ואלו הן תוכחותיו של איוב שבאו יסוריו שלא על חטא כלל כפי דעתו, וכפי שנאמר עליו בענין השטן שלא הזכיר עליו חטא כלל, אלא החנם ירא איוב אלהים וגמר הענין, ואם נאמר באיוב שום עלילה, או נחפש למצוא בענינו שמץ דבר, מ"מ הוא שואל על הצדיק הגמור מכל צד שבאו עליו יסורין ומת בהן ואבד שמו על לא חסם בכפיו היאך יתכן זה בדרך ה', ודבר זה אין לו תשובה לדעת הבריות אלא לדעתו של אל דעות יתברך... אלא שהענין נעלם וכך עלה במחשבת בעל המחשבות יתברך חפצו ורצונו...

... וכאשר אנחנו מסתכלים בספר הזה בכללו, אנחנו רואים שמתחלה פתח דבריו לומר שממשלת הכוכבים והמזלות בימי הלידה ורגעי הריון גורמין לאדם הרעות והטוב, נוטים דבריו לדעת הוברי שמים המהבילים, זהו שפתח יאבד יום אולד בו והיה מקלל היום והלילה וכוכבי נשפו כי הם גורמי רעות, וכן ענין כל המענה. והנה תפשו אליפז בהיותו מסיר דעתו מן האדון העושה הכל במשפט וצדק יתברך, ונותן הממשלה לכוכבים ולמזלות, ענה לו זכר נא מי הוא נקי אבד, רצה לומר אחרי שאין אנחנו רואין הנקיים אובדים כאשר נראה חורשי האון שקוצרין אותו, זאת ראייה כי מנשמת אלוהי יאבדו האובדים ולא מכה השעות והכוכבים, ואמר אם נראה במקצת האנשים שאין המדה מתנהגת כן, כאשר אראה אויל ורשע משריש, הנה ראיתי בלבי קללה באה על נוהו פתאום והצדיק הבאה עליו רעה כמון, מוסר אלהים הוא ואל תמאסוהו, ואמר שהאדם נולד לעמל, ואין אני מיחס אל דבר אחר רק אדרוש אל אל, ואשים ההנהגה לאלהים כי הוא לוכד החכמים, ויודע כי הצרות שהם מצרים בהם לטובתם הם, או למוסר שיוכיח האלהים את האדם ובסוף יצילנו כי הוא יכאיב ויחבש. וזאת תשובת אליפז לענין מענה איוב הראשון...

22. ספר העיקרים מאמר ד פרק יג

בהסרת תלונת צדיק ורע לו.

ונאמר שפעמים רבים יודעין בני אדם שעונותיהם גורמין יסוריהן, ועם כל זה צועקים וקוראין תגר על משפטי השם. וזה דומה אל מי שכהו ענינו מרוב המשגל, או אל החולה שיודע שרוע הנהגתו הביאו לידי חליו, ועם כל זה מצטער וקורא תגר על חליו... וכן פעמים הרבה יחטא האדם, ולפי שהשם יתברך רב חסד מאריך אל החוטא אולי ישוב בתשובה, עד שישכח החוטא את חטאו, וכשמביא הקדוש ברוך הוא עליו יסורין על החטא שקדם, להעיר אותו שישכח אל השם, קורא תגר לפי ששכח עונותיו וחושב שכמו שהוא אינו נזכר מהם כך השם יתברך שכח אותם, וצועק ואומר שעל חנם באו עליו אלו היסורין, ובני אדם שאינן יודעין או אין זוכרין חטאותם שקדמו יחשבו על השם תועה, וזה דומה למי שהלוח לחברו אלף זוז, והמלוה נתחסד עם הלוח והאריך לו זמן הפרעון, וכל כך ארך הזמן עד ששכח הלוח את חובו, וכשבא המלוה לתבוע חובו מן הלוח הוא מכחש בו ומתרעם ממנו ואומר שהוא נוגש אותו על חנם, והאנשים שאינן יודעין החוב מנצלין את הלוח ואומרים אלו היה אמת שהיה חייב לו למה לא תבעו עד עכשיו, והלוח אחר שנזכר מן החוב מתרעם למה אין המלוה מאריך לו כמו שהאריך עד עכשיו, וכל אלו דברי הבאי, שאם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה חובו לעולם... וכבר הרבה הרב המורה להשיב על אלו בפרק י"ב מן החלק השלישי, והוא מבואר שתרעומת אלו המינים אין לו מקום כלל, שהתשובה עליהם דרך כלל הוא להכחיש הנשוא או הנשוא, וזה שמי שיחשבוהו צדיק אינו צדיק, שמי שהוא פתי וסכל ושוכח עצמו או זולל וסובא ודעתו קצרה שלא ישיבעהו הון, אין ראוי שיקרא צדיק, כי לא אשר יראה האדם שהאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, וכן אפשר להכחיש הנשוא, שמה שיחשבוהו רע אינו רע, שפעמים יבא לאדם רע מועט להציל אותו מרע מרובה... אבל גם אם נניח הצדיק שיהיה כן באמת והרע שיהיה רע באמת, כבר יקרו אל הצדיק רעות לארבע סבות דומות לארבע הסבות שזכרנו ברשע וטוב לו.

האחד מצד הטבע הכולל, כמו טבע ההויה וההפסד, כאלו תאמר גשם שוטף צדיק עם רשע כשלא יהיה הצדיק באופן ראוי שיושג עליו להצילו מרעתו, או מצד הטבע הכולל בהוראת המערכת, כשלא יהיה הצדיק באופן מהשלמות לנצח הוראת המערכת, או שיהיה חלוש המזג ויחלה תמיד, או שיהיה מאומה שפלה או ממדינה נגזר עליה גזרה מה ויגיעו רעות אל הצדיק באמצעותה, לפי שהגזרות הכוללות הנגזרות על האומה יחולו על הפרטים לא מצד עצמן אלא מצד היותן חלקי האומה ההיא, ולזה יחולו עליהם הרעות בין שיהיו ראויים אליהן או בלתי ראויים... ופעם יחולו על הצדיק רעות בעבור כללות האומה לא על צד העונש אבל כדי לכפר על כלל האומה...

והסבה השנית שלפעמים יבואו רעות על הצדיק מצד ההשגחה האישית, והוא שאדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ושמא חטא בעבירות שהיה בהם ידיעה או בתחלה או בסוף ולא נתן אל לבו לשוב מהם, או שלא היתה בהן החרטה הראויה, ורוצה הקדוש ברוך הוא למרק אותן עבירות שבידו במעט יסורין בחייו, כדי שיהא נקי מכל חטא לזכות לחיי העולם הבא, שכמו שמשלם הקדוש ברוך הוא אל הרשע שכר טובותיו בעולם הזה כדי לדון באבדון נצחי, כן יגיע העונש על הצדיק על מיעוט עבירות שבידו כדי שיוזכה לנועם נצחי...

23. תפארת ישראל - בועז מסכת קידושין פרק ד

(א)... רק רצינו לבאר, כי גם לצדיק או לרשע לא ישנה הקב"ה בעבורם כל כך בנקלות כח זרם הטבע בשחטאו נגדה, או בשתסכים אם טובתם. וכ"כ יש עוד כמה מניעות לתשלומי שכר ועונש בעה"ז לצדיק או לרשע מכה המזל... ולפי האמור, כל אלה הסבות, דהיינו הטבע, וההשתדלות, וצדיק ורשע, כולן אינן סבות מכריחות לטובת או רעת האדם. אולם הם רק סיבות אפשריות. אבל רק המזל הוא סבה מכרחת מעמד האדם לטוב או לרע... כ"כ מקריות האדם להרע או להיטיב, יתקוממו לו ע"י סבות מוכרחות שהתאחדו, שקשורים ואחוזים זב"ז כנחל, והם יכינו באופן מוכרח

מעמדו בין לטוב או לרע, בגוף, בממון ובמדת הנפש. ולפיכך הסבות המכריחות מעמדו של אדם יקראו מזל. אבל יש ב' מיני מזל. יש מזל הגלוי, ויש מזל הנעלם. מזל הגלוי הוא ששה מינים והן סבות מכריחות: (א) ע"י אב ואם... (ב) סבה ב' ע"י מחוז הארץ אקלים שנולד ודר בו האדם, גם זה יפעל על גופו, יהיה ע"י חזק או חלש. יפה תואר ומראה או להיפך... (ג) הזמן גם הוא יפעל על ג' אלה באדם... (ד) המאכלות והמשקות, גם הם יפעלו מאוד על ג' אלו... (ה) הגידול, גם על איזה אופן נתגדל מהוריו, ובאיזה חברת אנשים ידור כשכבר נתגדל, ג"כ יפעול מאד על ג' אלה... (ו) המלאכה והעסק או הפקודה [אמט בל"א] אשר בה ישמש האדם בעולמו, גם הוא יפעל הרבה על ג' אלה... אלה הם ששה הסבות הגלויות המכריחות, אשר על פיהן יסתובב מעמד האדם בגופו ובממונו ובנפשו להרע או להטיב, לפי רבוי הסבות אלה ולפי התחלפתן זו מזו. דלפעמים ילחמו הסבות אלה נגד אלה, יוכרע הדבר אחר רבים להטות. וכל זה נקרא מזל הגלוי...

24. משלי פרק יט

(ג) אִנְלַת אָדָם תְּסַלֵּף דְרָכּוֹ וְעַל יָקִיץ יִזְעַף לְבוֹ:

25. רש"י משלי פרק יט

(ג) אולת אדם תסלף דרכו - בעונו בא לו הרע כי באולתו תסלף דרכו ועבר עבירו' ונפרעין ממנו ובבוא לו הצרה זועף לבו על הקב"ה וממהר אחר מדת הדין כגון אחי יוסף שאמרו מה זאת עש' אלהים לנו (בראשית מב):

26. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ט עמוד א

ותו אשכחיה רבי יוחנן לינוקיה דריש לקיש דיתב ואמר אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו. יתיב רבי יוחנן וקא מתמה; אמר: מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא? - אמר ליה: אטו הא מי לא רמיזי? והכתיב ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו.

27. בראשית פרשת מקץ פרק מב

(כח) וַיֹּאמֶר אֶל אָחָיו הַיּוֹשֵׁב בְּפָסִי וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתִּיקָתִי נִיצָא לָבָם וַיִּחַרְדּוּ אִישׁ אֶל אָחָיו לֵאמֹר מַה זֹאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:

28. דברים פרשת האזינו פרק לב

(ד) הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אַמּוֹנָה וְאִין עֲנָל צְדִיק וַיִּשָּׁר הוּא:

29. תלמוד בבלי מסכת תענית דף יא עמוד א

אל אמונה ואין עול, אל אמונה - כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין, ואין עול - כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין, כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין.

30. רש"י מסכת תענית דף יא עמוד א

מאי דכתיב אל אמונה ואין עול כשם שמשלם כו' - כך משלם לרשעים בעולם הזה, כדי לטורדן מן העולם הבא, וכדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ואין עול - שאין עושה דין בלא דין אמת וצדק.

31. דברים פרשת ואתחנן פרק ז

(ט) וַיִּדְעַתְּ כִּי יָקִיץ אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֶׁמֶר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֶהֱבָיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דֹּר: (י) וּמִשְׁלָם לְשִׁנְאָיו אֵל פְּנֵיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאָו אֵל פְּנֵיו יִשְׁלָם לוֹ:

32. משלי פרק כב

(ה) צַנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עֵקֶשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם:

33. רש"י משלי פרק כב

(ה) צנים פחים - כמו (במדבר לג) לצנינים בצדיכם ובאו עליך הוצן (יחזקאל כ"ג) ל' גדודים ולסטים, צנים פחים הם טמוני' בדרכי המעקש דרכיו כלומר יסורים מוכני' לו: שומר נפשו ירחק מהם - שמיישר מעשיו ינצל מהם:

34. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ל עמוד א

וצינים פחים בידי שמים נינהו? והתניא: הכל בידי שמים, חוץ מצינים פחים, שנאמר: צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם.

35. רש"י מסכת כתובות דף ל עמוד א

צינים פחים - קור וחום. בידי שמים - אם באים פורעניות על האדם גזירת המלך הוא. חוץ מצינים פחים - שפעמים שבאין בפשיעה.

36. תוספות מסכת כתובות דף ל עמוד א

הכל בידי שמים חוץ מצנינים פחים - ... אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה לזוהר ...

37. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נ עמוד א

אמר ר' חנינא: כל האומר הקב"ה ותרן הוא - יותרו חייו, שנאמר: הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט.

38. רש"י מסכת בבא קמא דף נ עמוד א

ותרן - לעבור על כל פשעם.

יותרו חייו - יופקרו חייו וגופו שמורה אל הבריות לחטוא.

39. תהלים פרק מט

(ו) לָמָּה אֵירָא בְיָמֵי רָע עֲוֹן עַקְבִּי יְסוּבֵנִי:

40. מלבי"ם תהלים פרק מט

(ו) למה אירא, פסוק זה הוא כעין הצעה לכל מה שיאמר אח"כ, הנה ה' הכין לנו מקור חיים היא הנפש הנצחיית אשר היא לא תמות במות הגוף כי תשאר צרורה בצרור החיים את ה' בעדן הנפשות, וא"כ למה אירא בימי רע, כשיגיעו ימי המות למה אירא מן המות הלא הוא יובילני אל החיים הנצחיים, ואך מה שאירא הוא כי עון עקבי יסובני, שאז יסובו אותי העונות שהלכתי והנהגתי בהם שלא שמרתי להכין לי צידה ליום מועד ולעשות דבר להשלמת נפשי, עד שלא אירא מן המות רק ממעשי הרעים:

41. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

והיינו דאמר ר' שמעון בן לקיש, מאי דכתיב: עון עקבי יסבני? עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה - מסובין לו ליום הדין.

42. רש"י מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

שאדם דש בעקביו - דקדוק פסיעות כי הכא ל"א שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום.

43. קהלת פרק יב

(יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם אִם טוֹב וְאִם רָע:

44. ספר מסילת ישרים פרק ד

... אמנם הענין הוא, שלענין משקל המעשים כך עולות בכף הקלות כמו החמורות, כי לא ישכחו החמורות את הקלות ולא יעלים הדיין עינו מהם כלל כאשר לא יעלים מהחמורות, אלא על כולם ישגיח ויפקח בהשואה אחת, לדון כל אחד מהם ולהעניש אחר - כך על - כל - אחד כפי מה שהוא, והוא מה ששלמה המלך עליו השלום אומר (קהלת יב): כי את - כל - מעשה האלקים יביא במשפט וגו', כי כאשר אין הקדוש - ברוך - הוא מניח מלשכוח כל מעשה טוב קטן - כמות שהוא, כן לא יניח מלשפוט ולהוכיח כל מעשה רע קטן כמות שהוא, ולהוציא מלב הרוצים להתפתות ולחשוב שלא יעלה האדון ברוך - הוא בדיניו הדברים הקלים ולא יקח חשבון עליהם, אלא כללא הוא (בבא קמא נ): כל האומר, הקדוש - ברוך - הוא ותרן הוא, יתורתו מעוהי. וכן אמרו: אם אומר לך יצר הרע, חטא, והקדוש - ברוך - הוא מוחל לך אל תשמע לו. וזה דבר פשוט ומבורר, כי הנה אל אמת ה'...

45. שמות פרשת משפטים פרק כב

(ה) כִּי תִצָּא אִשׁ וּמִצָּאָה לְקַצֵּים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשְּׂדֵה שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה:

46. שמות פרשת בא פרק יב

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֲזוּב וּשְׂבִילְתֶם בְּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף הַגְּעֵתֶם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאִתְּם לֹא תִצָּאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בִּקְרָ:

47. יחזקאל פרק כא

(ח) וְאֶמְרָתְךָ לְאֶדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי וְהוֹצֵאתִי חֲרָבִי מִתְּעָרָה וְהִכְרַתִּי מִמֶּנּוּ צְדִיק וְרָשָׁע:

48. ישעיהו פרק נז

(א) הַצְדִּיק אֶבֶד וְאִין אִישׁ שֵׁם עַל לֵב וְאֶנְשֵׁי חֶסֶד נְאֻסִים בְּאִין מִבֵּין כִּי מִפְּנֵי הַרְעָה נְאֻסָּה הַצְדִּיק:

49. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד א

א"ש בר נחמני א"ר יונתן: אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם, ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה, שנאמר: כי תצא אש ומצאה קוצים, אימתי אש יוצאה? בזמן שקוצים מצוין לה; ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה, שנאמר: ונאכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא

ונאכל גדיש, שנאכל גדיש כבר. תאני רב יוסף, מאי דכתיב: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר? כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים; ולא עוד, אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה, שנאמר: והכרתי ממך צדיק ורשע. בכי רב יוסף, כולי האי נמי לאין דומין! א"ל אביי: טיבותא הוא לגבייהו, דכתיב: כי מפני הרעה נאסף הצדיק.

50. רש"י מסכת בבא קמא דף ס עמוד א

הכי גרסינן כולי האי נמי לאין דומין - כלומר להבל חשובים הצדיקים שקודמים לפורענות. טיבותא הוא - שלא יראו ברעה העתידה לבא דכתיב כו'.

51. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן פרק ל

הלכה ג

...המדבק בעוברי עבירה אעפ"י שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל פורענות...

52. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נד עמוד ב

משנה. - ... פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים.

53. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נד עמוד ב - נה עמוד א

פרתו של רבי אלעזר בן עזריה. וחזא פרה היא ליה? והא אמר רב, ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב: תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא! - תנא: לא שלו היתה, אלא של שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה - נקראת על שמו. רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו, בכוליה דסדר מועד, כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיל רבי יונתן. כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו. אמר רב פפא: והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא. כי הא דאמר רבי חנינא: מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו - זקנים מה חטאו? אלא, אימא: על זקנים שלא מיחו בשרים.

54. רש"י מסכת שבת דף נד עמוד ב

נתפש - נענש על עבירות שבידן.

בכל העולם כולו - בכל ישראל, כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחות, שיראין מפניו ומקיימין דבריו.

55. רש"י מסכת שבת דף נה עמוד א

זקנים - סנהדרין.

56. ישעיהו פרק ג

(ד) יִקְנֶךָ בְּמִשְׁפָּט יְבוֹא עִם זְקֵנֵי עַמּוֹ וְשָׁרָיו וְאַתֶּם בְּעֵתְכֶם הִפְּרֵם גְּזֹלַת הָעַנִּי בְּכַתִּיכֶם:

57. רמב"ם הלכות דעות פרק ו

הלכה ז

...וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם.

58. ישעיהו פרק נז

(ג) בְּזַעֲקָךָ יִצְיָלֶךָ קְבוּצֵיךָ וְאַתָּה פְּלִים יִשְׂא רִיחַ יִקַּח הַבָּל וְהַחוֹסֶה בִּי יִנְחַל אֶרֶץ וַיִּירַשׁ הָר קִדְשֵׁי:

59. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף צא עמוד א - עמוד ב

וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: אלימלך, מחלון וכליון, גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו... ואלא מפני מה נענשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר: בזעקך יצילוך קבוציך.

60. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף צא עמוד ב

בזעקך יצילוך קבוציך - ע"י שתזעק לקבץ הנדחים תנצל.

61. בראשית פרשת וירא פרק יח

(כה) חָלְלָה לְךָ מַעֲשֵׂת פְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהִנֵּה כַּצְדִּיק פְּרָשָׁע חָלְלָה לְךָ הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

62. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ד עמוד א

א"ר אבא בר כהנא, מאי דכתיב: חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע? אמר אברהם לפני הקב"ה: רבש"ע, חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. ולא? והכתיב: והכרתי ממך צדיק ורשע! בצדיק שאינו גמור. אבל בצדיק גמור לא? והכתיב: וממקדשי תחלו, ותני רב

יוסף: אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי, אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו! התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו, הוּו להו כצדיקים שאינן גמורים.

63. רש"י מסכת עבודה זרה דף ד עמוד א
ממקדשי תחלו - גבי (ארבעה) + מסורת הש"ס: [ששה] + משחיתים שבאו להשחית את ירושלים כתיב ביחזקאל.

64. יחזקאל פרק ט
(ו) זָקוּן בְּחֹר וּבְתוֹלָה וְטָף וְנָשִׁים תִּהְיֶינָה לְמִשְׁחָתָהּ וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הָתוּ אֶל תִּגְשׁוּ וּמִמֶּקְדָּשָׁי תִּחְלוּ וְיִחְלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת:

65. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מז עמוד א - עמוד ב
וכשם שמודיעין אותו ענשן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכרן, אומרים לו: הוי יודע, שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה - אינם יכולים לקבל
לא רוב טובה ולא רוב פורענות.

66. רש"י מסכת יבמות דף מז עמוד ב
לא רוב הטובה - לפי שיצר הרע מחזר אחריהן...

67. שולחן ערוך יורה דעה הלכות גרים סימן רסח
סעיף ב
כשבא להתגייר אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דחופים סחופים (פי' אבודים וסחופים מן מדוע נסחף אבירך (ירמיה מו, טו) ומטורפים, ויסורים באים עליהם...

68. משנה מסכת אבות פרק ד
משנה טז
רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:

69. רמב"ם הלכות תשובה פרק ח
הלכה א
הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה... וזהו הוא העולם הבא, שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלא יכרתו וימות...

70. ספר חסידים (מרגליות) סימן תריג
...היסורים שבאו עליו הם פרי העונות הראשונות שעשה וכיון שמתנחם עליהם ועוזבם ועושה תשובה כבר בטלו מלשמור אותם לעוה"ב ונידון עליהם בעוה"ז ולפיכך יאחז צדיק דרכו...

71. קהלת פרק ז
(טו) אַתְּ הַפֶּלַל רְאִיתִי בְיַמֵּי הַבְּלִי יֵשׁ צְדִיק אֲבָד בְּצַדְקוֹ וַיֵּשׁ רָשָׁע מְאָרִיךְ בְּרַעְיוֹנוֹ:

72. קהלת רבה (וילנא) פרשה ז
א [ט"ו] את הכל ראיתי בימי הבלי, שאלו את שמואל הקטן מהו דכתיב יש צדיק אובד בצדקו, אמר להם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהצדיק עתיד לבא לידי מייט, אמר הקב"ה עד שהוא בצדקו אסלקנו שנאמר יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו כל זמן שאדם חי הקב"ה מצפה לו לתשובה... ומפני שלשה דברים אמר ר' יאשיה הקב"ה מאריך פנים עם הרשעים בעוה"ז, שמא יעשו תשובה, או יעשו מצות שישלם להם הקב"ה שכרן בעוה"ז או שמא יצאו מהן בנים צדיקים...

73. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף י עמוד ב
דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב: יש הבל אשר נעשה על הארץ וגו'? אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הבא בעולם הזה, אוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים של עולם הבא בעולם הזה. אמר רבא: אטו צדיקי אי אכלי תרי עלמי מי סני להו? אלא אמר רבא: אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הזה בעולם הזה, אוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים של עולם הזה בעולם הזה.

74. רש"י מסכת הוריות דף י עמוד ב
אשריהם לצדיקים - כלומר אשרי הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעולם הבא בעולם הזה כלומר שמגיע אליהם צרות לצדיקים בעולם הזה כדרך שמגיע לרשעים בעוה"ב.

אוי - כמו ווי דהכא לא כתיב אשר דמשמע אוי להם לרשעים שמגיע אליהם טובות בעולם הזה כדרך שמגיע טובות לצדיקים בעולם הבא דרעה היא לרשעים כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו וגו' (דברים ז).
צדיקים אי אכלי תרי עלמי מי סני להו - מי שנאוי הוא להם [כלומר כלום רע להם] לצדיקים שאוכלים שני עולמות שיש להם טובה בעוה"ז ובעוה"ב.

אלא אמר רבא אשריהם לצדיקים שמגיע להם - טובות כמעשה הרשעים שבעוה"ז שיש להם טובה כדכתיב ומשלם לשונאיו דכך מגיע לצדיקים בעוה"ז אשריהם שיש להם טובה בעולם הזה ולעוה"ב.

ואוי להם לרשעים שמגיע להם - צרות כמעשה הצדיקים שבעולם הזה [דמשמע שבאים עליהם צרות כמו שבאים על הצדיקים בעוה"ז] דהקב"ה עושה כדי לגבות [חובם] מהצדיקים בעוה"ז כדי שיהא להם שכר טוב בעוה"ב דכך מצינו צרות לרשעים בעוה"ז אוי להם שאין להם טובה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

75. חידושי אגדות למהר"ל הוריות דף י עמוד ב

אשרי הצדיקים וכו'. כלומר שאין כל אדם זוכה לשתי שלחנות, וכמו שבארנו בסוף ברכות (ס"א ב') כי העולם הבא לא נברא אלא לצדיקים ועולם הזה לא נברא אלא לרשעים, ולפיכך אם נמצא שכך הוא שיש לצדיק עוה"ז דבר שאין לו חלק בו, שייך לומר אשרי וכו' וכן אוי לרשעים שהעוה"ז נברא לו, ואוי לו אם אין לו עולם הזה שהוא ראוי לו ואם נאבד גם מזה אוי לו.

76. תורה תמימה הערות קהלת פרק ח

נג) דהרשעים יש להם מטובת עוה"ז כדי שכזה ינוכה להם מעט מזכותיהם שיש להם לעוה"ב, ולהיפך הצדיקים מעונין בעוה"ז כדי שינוכה להם מעט מחובותיהם שיש להם וכוה יהיה שכרם בעוה"ב שלם, ולכן אם יש צדיק כזה שזוכה גם לעוה"ז [והיינו כמעשה הרשעים בעוה"ז] אשרהו, ואם יש רשע שגם אינו זוכה לעוה"ז [והיינו כמעשה הצדיקים בעוה"ז] - אוי לו, שהוא אובד משני העולמות:

77. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כג

... אבל דעת בלדד השוחי בזאת השאלה היא אמנות התמורה והגמול, וזה שהוא אמר לאיוב שאלו הקורות העצומות אם אתה נקי ואין לך חטא, סבתם הגדיל הגמול ויומר לך הטובה שבתמורות, וזה כולו טוב לך לרבות הטובה אשר תשיג אליה בעולם הבא...

78. תורת האדם שער הגמול

(קיט) ... אחרי זה בא בלדד השוחי לסייע על קצת דברי אליפז חבירו, ובאו דבריו חזקים ממנו, אמר כי הרעות הבאות על איוב ועל בניו כלן בדין ומשפט על עונות ופשעים שעשו, כי האל לא יעוץ משפט וצדק, ועשה הבנים רשעים גמורים וחטאים שענשן בעולם הזה מפני שנכרתו ומתו, והוא שאמר אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם, אבל במדת איוב נהג ענין אחר שבאו יסוריו למרק קצת חטאיו, ואם ישחר אל אל ושלם נות צדקו, והוא שהרשיע איוב תחלה...

79. ספר העיקרים מאמר ד פרק יג

בהסרת תלונת צדיק ורע לו.

... השלישית היא שלפעמים יגיעו אל הצדיק רעות בסבת הרשע, כמו שיגיעו טובות אל הרשע בסבת הצדיק כמו שאמרנו, וזה מפנים שונים, אם מפני שהאבות היו רשעים ונגזר עליהם ועל זרעם עונש מה שהוא ימשך בהכרח על כל הזרע שהוא הן שיהיו רשעים או צדיקים, כמו שנמשך העונש על כל זרע עלי בעבור חטא האבות... ואם מפני שאף על פי שלא נגזרה גזרה על האבות ועל זרעם אלא על האבות בלבד, ימשך העונש מן האבות אל הבנים במקרה אף על פי שיהיו צדיקים, כמו מי שהיה עשיר ובעבור חטאו אבד ממונו ונשארו בניו בעוני, אף על פי שהם צדיקים, בעון האבות, או כמו אם האבות חטאו ונגזר עליהם גלות וגלו ונשארו בניהם אחריהם בגלות בעון אביהם...

80. תפארת ישראל - בועז מסכת קידושין פרק ד

(א) ... ובביאור זה יתורץ גם קושית העולם, על שראינו שלפעמים צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. לכן נעתיק פה מאמר א' מדרשותנו הנקרא כוכב המזל וז"ל שם: הנה אין דבר ופעולה בעולם שאין לו סבה או סבות שקדמו לה. ורק סבת כל הסבות שלא קדמה לה סבה, הוא האין סוף ב"ה וב"ש, שהוא ברצונו ית' המציא את הכל, ואין עת אל מציאותו. כי גם העת מעשה ידיו היא... אבל גם צדקת או רשעת אדם אינן מכריחות טובות האדם או רעתו, דידענו היטב, שיש צדיק אובד בצדקו, ויש רשע מאריך ברשעתו, דאם כי גדול אדונינו ורב כח, וה' משמים השקיף על בני אדם, פני ד' בעושי רע, וכ"ש על צדיק ההולך בדרכיו, וכמ"ש עין ד' אל יראיו ואזניו אל שועתם [תהלים ל"ג], כ"ז לא יועיל רק להקל להן סבת טובתם, ולהפשיר ולצנן להם כוס צרתם. ואעפ"כ אפשר שיפקד גם הצדיק בצרות מד' טעמים. (א) או שינכו לו שום חטא קל שעשה [כתענית י"א א'] כדרשינן אל אמונה שהקב"ה משלם לצדיק חטא קל ולרשע מצוה קלה שעשו בעוה"ז. (ב) או שהוא לנסיון כדרכו של קדר לבדוק קנקנים היפים. וגם הרשע יתנסה לפעמים בהטבות רבות משמים אולי ידע עול בושתי. (ג) או שיתגלגל ע"י זה בסוף טובה ע"י הרעה, ורעה ע"י טובה. ולפעמים ירחק כל כך חוק ההטבה או הרעה שלבסוף, עד שאין עין האדם החלש יכול להשקיפה מדהיא אחר כמה דורות. (ד) או שהטבת הצדיק ורעת הרשע הוא נגד הטבע, כי כן יסד המלך... ועדיין יש לשאל, למה נברא נפש אדם זה מאבות אלה ועם סבות אלה שיועילו לטובתו, ונפש אדם אחר עם סבות הפוכות מאלה. גם לזה יש סבה, אבל נעלמה מעין כל חז, בלתי לד' לבדו... בלתי ספק הכל בתבונה ודעת כדי שישגי השלמתו, זה באופן זה וזה באופן זה, אשר בלתי ספק כך מחוייב ומוכרח היה שיהיה נברא כך, רק שלפי קט שכלינו לא נסיג הטעם. והוא הנקרא מזל הנעלם... ואם נשקול בפלס יפה כל הדברים הנאמרים פה בזה, לא ישאר שום רושם קושיא אם נראה צדיק ור"ל רשע וט"ל. מלבד מה שנוכל לתרץ שכנראה צדיק ור"ל, שהוא לו לנסיון, כמ"ש ד' צדיק יבחן. או שיגולגל לו טובה עי"ז, או שינצל ע"י זאת הצרה מרעה גדולה יותר מזאת. ומלבד כל אלה נוכל לתרץ ג"כ

הקושיא כשנראה רשע וט"ל וצדיק ור"ל, שהוא לפי המזלות הנ"ל כמו שביארנום שאין צדקתו כל כך גדולה שתכריע כל הסבות שהם כנגדו. ודו"ק היטב:

81. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: למה צדיקים נמשלים בעולם הזה? לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, נקצץ נופו - כולו עומד במקום טהרה, כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה, כדי שיירשו בעולם הבא.

82. רש"י מסכת קידושין דף מ עמוד ב

למה צדיקים דומים בעולם הזה - ביסורין הבאים עליהם.

ונופו - כלומר מעט ממנו.

נקצץ - ממנו נופו.

כך - נפרעין מן הצדיקים מעט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים.

83. ישעיהו פרק יב

(א) וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אֲוֹדָה יְקֻנֵּק פִּי אֲנַפְתָּ בִּי יֵשֵׁב אַפְּדָה וְתִנְחַמְנִי:

84. מצודת דוד ישעיהו פרק יב

(א) כי אנפת בי - והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נרצה עווני וישוב מעלי אפך ותנחמני בהבאת הטובה:

85. תלמוד בבלי מסכת נדה דף לא עמוד א

דרש רב יוסף: מאי דכתיב אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר - בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן - התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני.

86. רש"י מסכת נדה דף לא עמוד א

כי אנפת בי - מפני שכעסת עלי אני מודה לך שלטובתי היה.

87. ישעיהו פרק סו

(כד) וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלְעֵתָם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ זָרְאוּן לְכָל בְּשָׂר:

88. ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה לב

א... כיצד בשעה שהצדיקים יוצאין מתוך גן עדן ורואין את הרשעים נדונין בגיהנם נפשם שמחה עליהם הה"ד (ישעיהו סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי באותה שעה הן נותנין שבח והודאה להקב"ה על היסורין שהביא עליהם בעולם הזה הה"ד (שם /ישעיהו/ יב) ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך באומות העולם ותנחמני מהם...

89. תהלים פרק לו

(ז) צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מְשֻׁפָּטָה תְהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהִמָּה תוֹשִׁיעַ יְקֻנֵּק:

90. בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לג

א [ח, א] ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו', וכתוב (תהלים לו) צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה', רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי ישמעאל אומר בזכות הצדיקים שקבלו את התורה שנתנה מהררי אל את עושה עמהם צדקה עד כהררי אל, אבל רשעים שלא קיבלו את התורה שניתנה מהררי אל, את מדקדק עמהם עד תהום רבה, ר"ע אומר אלו ואלו מדקדק עמהם עד תהום רבה, מדקדק עם הצדיקים וגובה מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז, כדי להשפיע להם שלווה, וליתן להם שכר טוב לעולם הבא, משפיע שלווה לרשעים ונותן להם שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז כדי להפרע מהן לעתיד לבא...

91. בראשית פרשת תולדות פרק כז

(כט) יַעֲבֹדֶךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁמְחוּ לְךָ לְאֲמִים הָיָה גְבִיר לְאֲחִיךָ וַיִּשְׁמְחוּ לְךָ בְּנֵי אִמְךָ אֲרִיִּיךָ אַרְוֵר וּמְכַרְכִּיךָ בְּרוּךְ:

92. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סו

ד... הצדיקים ע"י שתחלתן יסורין וסופן שלווה הם פותחין בקללה וחותרין בברכה אורריך ארור ומברכריך ברוך.

93. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתי בחולי מעיים. דאמר מר: רובן של צדיקים מתים בחולי מעיים.

94. רש"י מסכת שבת דף קיח עמוד ב
ממתי מחולי בני מעיים - שמתייסרין ביסורין ומתמרקין עונותיהן.

95. תוספות מסכת שבת דף קיח עמוד ב
רובם של צדיקים מתים בחולי מעיים - פי' בקונטרס למרק עונותיהם ור"י אומר כי יש במדרש למרק אכילה מן המעיים להיות נקיים וטהורים כמלאכי השרת.

96. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מא עמוד ב
שלושה אין רואין פני גיהנם, אלו הן: דקדוקי עניות, וחולי מעיין, והרשות.

97. רש"י מסכת עירובין דף מא עמוד ב
הרשות - מי שיש לו נושין.

98. בראשית פרשת תולדות פרק כז
(א) נְהִי פִי זָקֵן וְצַחֵק וּבְתִקְיָן עֵינָיו מֵרָאָה נִיקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַגָּנִי:

99. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סה
ט... יצחק תבע יסורין אמר לפניו רבון כל העולמים אדם מת בלא יסורים מדת הדין מתוחה כנגדו מתוך שאתה מביא עליו יסורים אין מדת הדין מתוחה כנגדו, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל, מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין וכיון שעמד יצחק נתן לו יסורים ויהי כי זקן יצחק ותכהין...

100. בראשית רבה (וילנא) פרשת ויגש פרשה צד
ה ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק - ... רבי ברכיה אמר אין הקב"ה מייחד שמו על ברייה כשהוא חי אלא על בעלי יסורין, לפיכך אין כתיב כאן ויזבח זבחים לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק שכבר מת, רבי ברכיה אמר אוחרי שהיה בעל יסורין...

101. ספר חסידים (מרגליות) סימן תקל
...ואל יאמר ירא שמים אני צדיק ופלוני רשע אני יורד והוא עולה הוא עשיר ואני עני למה אשתמרה מעוני והוא עושה מה שלבו חפץ וכל דרכיו מצליחים, לפי שהקב"ה חפץ לטרדו מן העוה"ב אינו ממחר ליפרע ממנו אבל הצדיקים הקב"ה נפרע מהם מעבירה קלה כדי שלא יפרע לעוה"ב, ועוד שמא הרשע נולד במזל שהוא עשיר וצדיק נולד במזל שהוא עני, ועתה הוא לא יאבד ממונו בדבר קלה והצדיק אם נברא במזל עני כמה זכיות צריך עד שיבטל המזל... ויש צדיק שהוא עני אילו היה עשיר היה גאה או עושה דברים שאין טוב להקב"ה. ואם תאמר למה נותן לו יסורים של דקדוקי עניות יתן לו שאר יסורים זה יודע הקב"ה באיזה דבר זה או זה. יש שמביא עליו עניות כדי שיתחתן באיש שלא היה עושה אלא בעבור העוני ומצוה למלאך לגלגל הגזירה לזה עושר ולזה עוני ונדבקים יחד. ויש יסורים ופורעניות הבאים עליו לפי ששמח לאיד חבירו לכן יסורים או פורעניות או דקדוקי עניות באים עליו שנאמר (משלי י"ז ה') שמח לאיד לא ינקה וכתוב (שם כ"ד י"ז) בנפול אויבך אל תשמח. ויש שבאים עליו לפי שהיה לו לבקש ולהתפלל על בני אדם ולא התפלל. ויש בעבור שבקש להקב"ה בכל לבו ובשברון רוחו על דבר שלא נגזר והקב"ה טורדו מאותו דבר ע"י שמביא עליו שאר דברים וישכח הראשונים ויתפלל על האחרונים. ויש מי יסורים באים עליו בעבור שהיה לו לתת לשום אדם מן הדין שחייב מדין שמים ולא נתן לו ומביא עליו יסורים כדי שיתן לרופאים עד שיהרהר בלבו אתן לאותו שהייתי חייב וכשיתן יסיר החולי מעליו כדי שידע שבעבור זה באו עליו למען שיהא נקי לעוה"ב. ויש שעניים בעבור שאבותיהם עשו עולה וירשו הבנים אותו הממון ונגזר על אותו הממון כליה וכתוב (איוב כ' י') בנים ירצו דלים וכתוב (תהלים ק"ט י"ב) ואל יהי חונן ליתומיו וכתוב (שם שם י"א) ינקש נושה לכל אשר לו וכל זמן שיש מאותו ממון לא יצליחו כדי שיתקיים הגזירה. ויש שיהיו עניים מפני שקבלו רבית או שהיו בעירם עושי עולה ולא מיחו או היו מסייעים לעולה או שמחים בדבר כולן לבסוף יכלו. ויש שנעשה עני בעבור שלא יתן למי שנגזר לו ויש בעבור דברי פה בגאות...

102. ויקרא רבה (וילנא) פרשת מצורע פרשה טז
ח... רבי ישמעאל ברבי נחמן בשם רבי נתן אמר תשעים ותשעה בשרב ואחד בידי שמים, רבנן אמרין תשעים ותשעה בפשיעה ואחד בידי שמים.

103. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כג
...ואמנם דעת צופר הנעמתי הוא דעת מי שרואה שהכל נמשך לרצון לבד, ולא יבקש לפעולותיו סבה כלל ולא יאמר למה עשה זה ולמה לא עשה זה, ומפני זה לא יבוקש דרך היושר ולא גזרת חכמה בכל מה שיעשהו השם, שעצמותו ואמתתו מחייבים שיעשה מה שירצה, ויד שכלנו תקצר תעלמות חכמתו אשר מדינה וממשפטה שיעשה מה שירצה לא לסבה אחרת...
...אמנם אין ענין השגחתו כענין השגחתו ולא ענין הנהגתו לברואיו כענין הנהגתו למה שננהיג, ולא יקבצם גדר אחד כמו שיחשוב כל נבון, ואין ביניהם שתוף כי אם בשם לבד, כמו שלא תדמה פעולתו לפעולתו ולא יקבצם גדר אחד, וכהבדלות הפעולות הטבעיות מן הפעולות המלאכותיות, כן הוא הבדל ההנהגה והשגחה והכונה האלהית לענינים ההם הטבעיים, מהנהגתו והשגחתו וכונתו האנושית למה שננהיג אותו ונשגיח עליו ונכוין אליו, זאת היתה כונת ספר איוב כלו, ר"ל לתת זאת הפינה באמונה ולהעיר שילמדו הראיה מן הענינים הטבעיים, עד שלא תטעה ותבקש בדמיוןך שתהיה ידיעתו כידיעתנו, או כונתו והשגחתו והנהגתו ככונתו והשגחתו והנהגתו, וכשידע האדם זה יקל עליו כל מקרה ולא יוסיפו לו המקרים ספקות על השם, ואם ידע או לא ידע ואם ישגיח או יעזוב, אבל יוסיף עליו אהבה...

104. תורת האדם שער הגמול

(ק"ט) ...ועתה בא צופר הנעמתי בסיוע עוד על דברי חבריו, ואמר כי יש חכמה נעלמה במעשי האלהים כי כפלים יש לתושיה, כי כל היש ההווה בעולם כפול, ובו חכמה נראית וחכמה נעלמת... והנה תירץ צופר הקושיא הגדולה והמפורסמת שבזה הענין...
...וכן תראה ענין רוב מוסרי הקב"ה אל איוב, לעלות מעשיו הנפלאים ולהודיעו (נ"א: מעשה האלהים, ואת) מיעוט דעתו של איוב ביסוד הנבראים, שלא ידע יסודות הארץ והשמים והבהמות והעופות והים ובריותיו והכלל מעשה בראשית. ורצונו לומר כי מי שלא ידע בכל אלה, עם ראותו בהם ההשגחה וטוב הסדר וההנהגה אע"פ שהם בלא זכות ובלא חובה, למה לא יחשוב בכלל שמשפטי האלהים בבני אדם נעלמים, וסודם ביצירת הנפש והגוף סתום וחתום, ולמה לא יתן צדק לפועלו מן הסתם אחרי ראותו חמלתו והשגחתו הטובה בשאר הבריות השפלות...
...ואם תשאל עלינו כיון שיש ענין נעלם במשפט, ונצטרך להאמין בצדקו מצד שופט האמת יתברך ויתעלה, למה תטריח אותנו ותצוה עלינו ללמוד הטענות שפירשנו והסוד שרמזנו, ולא נשליך הכל על הסמך שנעשה בסוף שאין לפניו לא עולה ולא שכהה אלא שכל דבריו במשפט, זו טענת הכסילים מואסי חכמה, כי נועיל לעצמנו בלמוד שהזכרנו להיותנו חכמים ויודעי אלהים יתברך מדרך האל וממעשיו, ועוד נהיה מאמינים ובוחסים באמונתנו בנוגע ובעולם יותר מזולתנו, כי נלמוד סתום מן המפורש לידע יושר הדין וצדק המשפט, וכן חובת כל נברא עובד מאהבה ומיראה לתור בדעתו לצדק המשפט ולאמת הדין כפי מה שידו משגת, והם הדרכים שפירשנו מדרכי חכמים, כדי שתתישב דעתו בענין ויתאמת אליו דין בוראו כמצדיק מה ששיגו, ויכיר הדין והצדק במה שהוא נעלם ממנו, וכ"ש שטענת הסוד הנזכר לא תשאיר בדעת האדם קושיא, ולא תמצא עמו טענה מספקת בשום פנים, ואם ירצה להשים סוף מחשבתו בכאן, הוא רשאי מפני שהם טענות מספיקות לכל הנהגת הברואים.
ועל ענין זה הנזכר אמר אליהוא אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק, רוצה לומר שישא דעו עד סוף השגת הדעת לתת טעם וטענה במשפט האלהים, ואחרי כל זה יתן צדק לפועלו יתברך, כי מן הטעם המושג בדעתו יוכיח על הרחוק והנעלם שהצדק עמו והיושר במפעליו.
... אבל ענין השאלה בצדיק ורע לו עדיין במקומה עומדת, כי אנחנו לא נראה העולם בכללו ולא נחקור עליו בשלמותו, אבל נשאל בו בפרט על האיש הזה אם ראוי למקרה הזה שבא עליו, שהקב"ה נותן לכל גויה וגויה הראוי לה, ונראה כמה צדיקים נהרגין על ספריהם או כשהן יושבין בתענית ומתפללין בתכלית הכונה, ויש שנבראים בתחלת הבריאה חסרי אברים, ויש מתים קודם עשרים שנה ומשעה שעמדו על דעתם היו צדיקים עוסקים בתורה ובמצות ויש להם זכות ואין להם עונש שמים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל שאין ב"ד של מעלה עונשים עד אותו הפרק, וכענין איוב הצדיק שאירעו לו המקרים ההם, וכשאלת ר"ע בתורתו ובמיתתו, וכ"ש שאלת רשע וטוב לו שהוא מצוי יותר בעולם.
וענין השאלה הזאת לא תקטן להיות נכשליה מועטין, ולא תגדל בהיותם רבים, כי לא לאדם שיחנו, שנזכה מעשיו בהיות רובם טובים ולא שגה ולא טעה אלא במועט, אין טענותינו אלא על הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אין בהם נפתל ועקש...

105. ספר העיקרים מאמר ד פרק יג

בהסרת תלונת צדיק ורע לו.
... והרביעית היא שלפעמים יגיעו אל הצדיק רעות לטוב לו, והן הנקראים יסורין של אהבה, ונקראין גם כן נסיון, וזה על שלשה פנים.
האחד הן יסורין הבאין על הצדיק הגמור העובד השם מאהבה גמורה, שמאהבת השם אותו מביא עליו יסורין למרק אי זו טומאה או זוהמת החטא שבנפשו, וזה שהאדם אי אפשר לו שלא יחטא לפעמים בעבירות קלות שאינן חייב עליהן קרבן, או שהוא מתעצל בקיום מצות עשה, ואפילו הצדיק הגמור אינו נותן אל לבו לשוב עליהם, ודברים הללו אף על פי שאין קרבן בא עליהן ואינן ראויין לעונש, מכל מקום מצד שהם מזהמין הנפש ומטמאים אותה הן סבה למעט מדרגתה בעולם הבא...
והאופן השני מן היסורין הבאין כפי הסבה הרביעית הוא לפי דעת הקדום המפורסם באומה, והוא דעת הגאונים ז"ל שאומרים שכבר יגיעו אל האדם יסורין בלי עון כלל והן הנקראין יסורין של אהבה לפי שאינן באים על חטא כלל, ונקראין גם כן נסיון. וזה שלפעמים מביא הקדוש ברוך הוא יסורין על הצדיק לנסותו אם הוא עובד השם מאהבה גמורה...
והאופן הג' מן היסורין הן הנקראין יסורין של אהבה באמת, והן היסורין הבאין על האדם לא למרק חטא, שאין בידו עון אשר חטא כלל, שכבר קבל המירוך הראוי לו, ולא לנסותו שכבר נוסה אבל שמחסד השם ואהבתו אותו מביא עליו יסורין, ולא בדברים הגלויים והידועים לבני אדם בלבד, אבל גם בדברים שאינם ידועים לבני אדם, כעקדה שהיתה באחד ההרים במקום שאין שם רואים אלא השם, וזה כדי להרבות שכרו, שיהיה לו שכר מעשה טוב ולא שכר מחשבה טובה בלבד...

106. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה עמוד ב

מיתבי: ארבעה מתו בעטיו של נחש, ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד... ושמע מינה: יש מיתה בלא חטא, ויש יסורין בלא עון.

107. רש"י מסכת שבת דף נה עמוד ב

בעטיו של נחש - בעצתו של נחש שהשיא לחוה, ולא בחטא אחר, שלא חטאו, בעטיו - כמו עטא וטעם (דניאל ב).

108. משנה מסכת אבות פרק ד

משנה טו

רבי ינאי אומר אין בדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים...

109. תוספות יום טוב מסכת אבות פרק ד

משנה טו

לא משלות הרשעים ואף לא וכו' - פירש הר"ב אין ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים כו' לא זו אף זו קתני. לא מביא שלות

הרשעים שאין בידינו לפי שאנו יודעים שהוא רשע ורואים כי טוב לו. אלא אף זו יסורי הצדיקים שאפשר שנראה צדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף. מד"ש בשם המפרשים...

110. תפארת ישראל - יכין מסכת אבות פרק ד

משנה טו

עז) רבי ינאי אומר אין בידינו. ר"ל אין אנו יודעים [כמו לא הוה בידיה תענית י"א ב']:
עט) ואף לא מיסורי הצדיקים. ור"ל לא מבעייתא שלות רשעים, פשיטא שלא נדע מדוע דרך רשעים צלחה, דהרי נראה שהם רשעים בפנינו. אלא אפילו יסורי צדיקים, שאפשר לומר שאין תוכו כברו, אפ"ה ח"ו לחשדו שחטא בסתר, אלא, אוקי גברא אחזקתיה, והקב"ה מנסהו מטעם נעלם. או שגרם לעצמו הצער שלא נשתמר יפה, או שיתגלגל עי"ז לו בסוף טובה בעוה"ז או בעוה"ב.

111. איכה פרק ג

(מ) נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד יקנך:

112. תהלים פרק צד

(יב) אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יְהוָה וּמְתוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ:

113. משלי פרק ג

(יא) מוֹסֵר יִקְנֶה בְּנֵי אֵל תִּמְאַס וְאֵל תִּקְלַח בְּתוֹכְךָ:

(יב) כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב יִקְנֶה יוֹכִים וְכָאֵב אֵת בֶּן יִרְצָה:

114. ישעיהו פרק נג

(י) ויקנך חפץ דכאוי החלי אם תשים אשם נפשו יראה זרע יאריך ימים וחפץ יקנך בידו יצלח:

115. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד א

אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'; פשפש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואם תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו - מדכאו ביסורין, שנאמר: וה' חפץ דכאו החלי; יכול אפילו לא קבלם מאהבה - תלמוד לומר אמר רבא אמר רב הונא: מה אשם נפשו, מה אשם לדעת - אף יסורין לדעת. ואם קבלם מה שכרו - יראה זרע יאריך ימים; ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו, שנאמר: וחפץ ה' בידו יצלח.

116. רש"י מסכת ברכות דף ה עמוד א

פשפש ולא מצא - לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוי יסורין הללו לבא.
אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו - שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה.
יסורין של אהבה - הקדוש - ברוך - הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותיו.
וה' חפץ דכאו החלי - מי שהקדוש - ברוך - הוא חפץ בו, מחלהו ביסורין.
אשם - קרבן.
נפשו - מדעתו.

117. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

/משנה/. - ...חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה...

118. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רכב

סעיף ג

חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו.

119. משנה ברורה סימן רכב

(ד) כדרך שמברך וכו' - כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להתיסר לע"ל ששם העונש הוא הרבה יותר גדול וכדאיתא במדרש יצחק תבע יסורין [היינו שהוא הכיר גודל מדת הדין שלעתיד וכעין זה אמר ג"כ דהע"ה סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ותבע בעצמו יסורין כדי שינקה מכל וכל ולא יצטרך לפחוד עוד] א"ל הקב"ה חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות:

120. תהלים פרק קיט

(קכ) סֹמֵר מִפְחָדְךָ בְּשָׂרֵי וּמִמְשַׁפְּטֵיךָ יִרְאֵתִי: